

Make-over voor de jeugdhulp!

Op 1 maart 2014 vond de grootste transformatie van de Vlaamse jeugdhulp in dertig jaar plaats. Het tweede decreet Integrale jeugdhulp bracht heel wat fundamentele wijzingen met zich mee, ook voor de vrijzinnige diensten van De Cocon vzw en Opvang vzw. Wim Taels, directeur van De Cocon, verduidelijkt.

ONTSTAAN VAN INTEGRALE JEUGDHULPVERLENING – KORTE HISTORIEK

De maatschappelijke beleidsnota Bijzondere Jeugdzorg van het Vlaams Parlement maakte in 1999 een analyse van de problematische situatie in deze sector. Daarin werden een aantal knelpunten aangeduid. Zo werd duidelijk dat een tekort aan capaciteit en een gebrek aan flexibiliteit in de regelgeving het aanbieden van een zorg op maat in de weg stonden. Vooral dat laatste zorgde er bijvoorbeeld voor dat bepaalde combinaties van hulp onmogelijk waren.

Het doel van de Integrale Jeugdhulp werd omschreven als het vrijwaren van de ontplooiingskansen van minderjarigen, hun ouders en personen uit hun leefomgeving en het bevorderen van hun welzijn en gezondheid

Daarnaast legde de maatschappelijke beleidsnota bloot dat de knelpunten van de jeugdhulp zich in een bredere context situeren dan enkel in de sector Bijzondere Jeugdzorg. Het totale aanbod was verkokerd, onvoldoende op elkaar afgestemd en ondoorzichtig voor de cliënt en de hulpverlener. Gelijkaardige hulp werd aangeboden

door verschillende sectoren, met elk hun eigen regels, werkprincipes en finaliteiten.

Vanuit deze vaststellingen koos het toenmalige parlement voor een tweeledige aanpak: enerzijds maatregelen in de Bijzondere Jeugdzorg, anderzijds meer structurele en sectoroverschrijdende beleidsopties. Deze aanpak zou ervoor zorgen dat gepaste hulp voortaan snel kon worden ingezet, hulpverlening laagdrempeliger zou worden, er vraaggericht kon worden gewerkt en dat er een betere intersectorale organisatie van de hulp mogelijk zou worden om zo een naadloos hulptraject te kunnen realiseren.

Zo kreeg het concept 'Integrale Jeugdhulp' vorm. Het doel ervan werd omschreven als het vrijwaren van de ontplooiingskansen van minderjarigen, hun ouders en personen uit hun leefomgeving en het bevorderen van hun welzijn en gezondheid. Integrale Jeugdzorg omvat in totaal zeven sectoren: Algemeen Welzijnswerk, Bijzondere Jeugdbijstand, de Centra voor Integrale Gezinszorg, Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, Centra voor Leerlingenbegeleiding, Kind en Gezin en het Vlaams Fonds voor Sociale Integrale voor Personen met een Handicap.

Het proces om die Integrale Jeugdhulp vorm te geven, kende in de daaropvolgende jaren een uiterst hobbelig parcours, waarbij er een ongekende complexiteit op het vlak van actoren, spelregels, hulpbronnen en discours de kop opstak en het lot van Integrale Jeugdhulp meermaals aan een zijden draadje kwam te hangen. Uiteindelijk werd pas op 3 juli 2013 het decreet Integrale Jeugdhulp goedgekeurd door het Vlaams Parlement, waarbij er resoluut werd gekozen voor zes cliënt- en resultaatgerichte doelstellingen:

- Inzetten op de vermaatschappelijking van de jeugdhulp en het versterken van de eigen krachten van de cliënt en zijn omgeving
- Cliënten vlot toegang geven tot de jeugdhulp die ze nodig hebben

- Het meer expliciet verzekeren van de continuïteit in de jeugdhulp door de verantwoordelijkheid van elke hulpverlener explicieter te benoemen
- Gepast en alert reageren op situaties van verontrusting
- Het consolideren van een aanbod crisisjeugdhulp waarop hulpverleners permanent een beroep kunnen doen
- Dat alles met maximale participatie van de minderjarige en zijn gezin

Om dat te realiseren, wordt er ingegrepen in de organisatie en werking van de bestaande jeugdhulp.

Met de integrale jeugdhulp is het jeugdhulplandschap in Vlaanderen grondig hertekend. Zo is de werking van de Comités voor Bijzondere Jeugdzorg gestopt en bestaan ook de bemiddelingscommissies niet langer

WAT VERANDERT ER?

Stopzetting werking van Comités voor Bijzondere Jeugdzorg

Met de integrale jeugdhulp is het jeugdhulplandschap in Vlaanderen grondig hertekend. Zo is de werking van de Comités voor Bijzondere Jeugdzorg gestopt en bestaan ook de bemiddelingscommissies niet langer. De sociale diensten voor gerechtelijke jeugdhulp blijven wel bestaan. Als de jeugdrechter oordeelt dat jeugdhulp nodig is, kan hij een maatregel opleggen.

Onderscheid tussen rechtstreeks toegankelijke hulp en niet rechtstreeks toegankelijke hulp

Het decreet deelt de jeugdhulp in

rechtstreeks toegankelijke en niet rechtstreeks toegankelijke hulp.

Rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp is voor iedereen toegankelijk. Het zijn diensten waar je als cliënt zélf naar toe kan stappen om bijvoorbeeld informatie, hulp en ondersteuning te vragen. Binnen deze jeugdhulp wordt een onderscheid gemaakt tussen twee soorten diensten: brede instap en probleemgebonden diensten. Die eerste zijn diensten waar iedereen met gelijk welke vraag terecht kan. Met andere woorden: het eerste aanspreekpunt als er nog nooit contact met een hulpverlener is geweest. Probleemgebonden diensten zijn ook voor iedereen toegankelijk, maar wel gespecialiseerd in bepaalde probleemgebieden. Kortom, wanneer hulp of ondersteuning uit brede instap niet voldoende is en als blijkt dat één van deze diensten meer gepaste hulp kan aanbieden.

Niet rechtsreeks toegankelijke jeugdhulp is jeugdhulp die alleen kan worden ingezet met het akkoord en tussenkomst van de nieuw opgerichte intersectorale toegangspoort. Deze hulp kan worden ingezet als de eerstelijns hulp niet volstaat en er nood is aan meer intensieve of gespecialiseerde (lees duurdere) jeugdhulp. De combinatie van een aanbod binnen en tussen de verschillende sectoren wordt mogelijk.

Doordat alle aanvragen via één poort gaan, blijft de meest ingrijpende hulp voorbehouden voor wie die het hardst nodig heeft.

Gemandateerde voorzieningen

In situaties die zo onveilig of bedreigend zijn dat een hulpverlener het als een noodzaak ziet om op te treden, zelfs als een jongere en/of zijn ouders dat niet zien zitten, kan hij terecht bij een gemandateerde voorziening: de Vertrouwenscentra Kindermishandeling en de nieuw opgerichte Ondersteuningscentra Jeugdzorg. Deze hebben de opdracht om te bepalen of hulpverlening al dan niet maatschappelijk noodzakelijk is. Zij zullen eerst bemiddelen en onderhandelen, en zo streven naar vrijwillig aanvaarde hulp.

Als dat niet tot resultaat leidt, kan er worden doorverwezen naar het parket.

Een specifiek aanbod crisisjeugdhulp

Het decreet voorziet in een specifiek aanbod crisisjeugdhulp, om snel passende hulp te organiseren in crisissituaties. Hiervoor erkent het decreet de intersectorale crisisjeughulp samenwerkingsverbanden zoals ze sinds 2004 werden opgericht in Vlaanderen. Een crisisnetwerk bestaat uit een centraal crisismeldpunt dat instaat voor een eerste neutrale toetsing van de aangemelde crisissituatie en een consult kan aanbieden aan de aanmelder, crisisopvang (een verblijf in een voorziening die jeugdhulpverlening aanbiedt) en ambulante of mobiele crisisinterventie en -begeleiding.

Enkel erkende aanmelders kunnen aanmelden bij het crisismeldpunt. De crisisjeugdhulp is zowel beschikbaar voor de gerechtelijke jeugdhulp als voor de vrijwillige jeugdhulp.

INTEGRALE JEUGDHULP IN DE PRAKTIJK

Principes van Integrale Jeugdhulp in regelgeving

De wetgever heeft niet gewacht op de goedkeuring van het decreet Integrale Jeugdhulp en heeft bij de aanpassingen aan de regelgeving de principes van Integrale Jeugdhulp al toegepast. Zo is bijvoorbeeld het eerder goedgekeurde Decreet Pleegzorg een vergaande realisatie van de Integrale Jeugdhulp. Het pleegzorglandschap werd volledig hertekend. Voortaan is er sprake van een intersectoraal georganiseerd, gedifferentieerd aanbod van pleegzorg voor minderjarige ('pleegkinderen') en meerderjarige ('pleeggasten') personen en dit vanuit een provinciaal werkingsgebied. Per provincie is er sinds 1 januari 2014 nog één pleegzorgdienst erkend.

Voorstartregio Oost Vlaanderen – eerste bevindingen

De Vlaamse overheid besloot om het grote transformatieproces vervroegd op te starten in één van de provincies. Oost-Vlaanderen werd aangeduid als voorstartregio. Op 16 september 2013

zijn zowel de integrale jeugdhulp als de nieuwe structuren een feit in Oost-Vlaanderen.

De grote transformatie van de jeugdhulp omwille van Integrale Jeugdhulp is nu in Oost-Vlaanderen iets meer dan zes maanden geleden gestart. De eerste maanden waren hectisch in het brede werkveld. Niet alleen ging de verandering gepaard met nieuwe structuren, nieuwe rollen en opdrachten, maar ook een andere manier van denken en handelen.

Ook het pleegzorglandschap werd volledig getransformeerd. Per provincie is er sinds 1 januari 2014 nog één pleegzorgdienst erkend

De opstart ging gepaard met heel wat problemen. ICT-problemen en mankementen in hulpverleningssystemen zorgden voor heel wat frustraties. Bovendien moesten hulpverleners/consulenten en organisaties hun weg zoeken: in hun nieuwe rol, in de nieuwe administratieve verplichtingen die ze moeten vervullen en in de nieuwe structuur. De creativiteit van de hulpverleners/consulenten is tijdens deze transformatie overvloedig aangesproken. Ze verdienen dan ook een pluim voor de moeite die ze hebben gedaan om voortdurend samen naar oplossingen te zoeken binnen een turbulente en bij momenten chaotische setting.

CONCLUSIES EN EERSTE AANBEVELINGEN

Het is nog te vroeg om de nieuwe werkwijzen en structuren fundamenteel te beoordelen, maar we kunnen wel al enkele vaststellingen baseren op de ervaring in de voorstartregio.

Het is een grote verdienste van Integrale Jeugdhulp dat jeugdhulpsectoren een gemeenschappelijk kader, doelstellingen en werkprincipes hebben gekregen. Dit is noodzakelijk om jeugdhulpverlening intersectoraal op elkaar af te stemmen. Maar het werk is niet af. Er moeten nog schotten tussen sectoren

worden weggewerkt en alles kan wat beter op elkaar worden afgestemd.

Sinds de opstart van de voorstartregio Integrale Jeugdhulp in Oost-Vlaanderen is het aantal aanmeldingen bij het crisisnetwerk met vijftig procent gestegen, terwijl de capaciteit hetzelfde is gebleven. Dit heeft tot gevolg dat de schaarste nog meer verdeeld wordt en dat een deel van de cliënten niet de juiste hulp krijgen. Het is nodig dat de crisis hulpverlening op korte termijn wordt versterkt.

De beschikbare set indicatoren die ons zicht kunnen geven of de beoogde doelstellingen worden behaald en de nieuwe structuren werken, zijn nog te beperkt om gerichte bijsturingen te organiseren. Het is absoluut aan te bevelen om deze set indicatoren uit te breiden en met de resultaten daarvan regelmatig met het werkveld in dialoog te gaan.

Het jeugdhulpaanbod is herschikt, maar lacunes uit het verleden zijn nog niet weggewerkt. De rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp moet versterkt worden, het aanbod daarvan is momenteel zeer beperkt.

Administratieve processen zijn noodzakelijk, maar dienen altijd in functie te staan van een betere jeugdhulp. Evalueer na één jaar werking de administratieve processen en schrap overbodige bureaucratie.

Jeugdhulp is geen eiland. Zo kunnen onder andere socio-economische factoren (zoals bijvoorbeeld armoede, slechte huisvesting) de ontplooiingskansen van kinderen en jongeren om uit te groeien tot vrije, zelfredzame burgers ernstig hypothekeren. Om een antwoord te geven op deze problemen zijn er op heel wat andere beleidsdomeinen en binnen de samenleving structurele antwoorden nodig. Het is onze plicht als vrijzinnig humanisten om hiervoor te ijveren.

Wim Taels